

อิทธิพลและลักษณะของผู้นำทางการเมืองของสตรีในยุคอาณาจักรหริภุญชัย

Influence and Characteristics of Women's Political Leaders in the Hariphunchai Empire Era

กัณตภณ จงงามวิไล Kantaphon Jongngamwilai

เจ้าหน้าที่จัดการข้อมูล สถาบันวิจัยหริภุญชัย

golfmew.gm@gmail.com

สามารถ บุญรัตน์ Samart Boonrat

พัชรีญา ฟองจันทา Patchareeya Fongchanta

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

samart.boon@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

สตรีในสังคมล้านนาคงไม่มีใครไม่รู้จักพระนางจามเทวีผู้ทรงอิทธิพลและผู้นำทางการเมืองการปกครองนครหริภุญชัยที่ได้รับการยกย่องว่ามีบุคคลสำคัญของสังคมล้านนา ซึ่งต้องยอมรับว่า เวลา กว่า 1,400 ปีทางประวัติศาสตร์มิได้เลือนหายไปจากสังคมล้านนาแม้แต่น้อย ยิ่งทำให้ผู้คนในกลุ่ม สังคมภาคเหนือ และนักวิชาการแนวสตรีนิยมต่าง ๆ ต้องหันมาสู่การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพระนาง จามเทวีอันเป็นสตรีหนึ่งเดียวที่ทรงพลังและมีอิทธิพลทางการเมืองการปกครองนครหริภุญชัย รวมทั้งการขยาย ฐานอำนาจการปกครองไปสู่เมืองอื่น ๆ ด้วยอัตลักษณ์ทางกายภาพปรากฏหลักฐานว่า พระพักตร์เป็น รูปไข่ พระเนตรดำ พระขนงโก่งเรียวยาว พระนาสิกโด่งคมสัน ริมพระโอษฐ์แดงระเรื่อ พระทนต์เรียบ ขาวสะอาด ขณะยุรยาตรพระวรกายอันอ่อนไหว การก้าวพระบาทดุจพระนางหงส์ พระวรกายหอม ดังกลิ่นดอกบัวหลวง เป็นต้น นอกจากนี้ลักษณะการปกครองท่านจะให้ความสำคัญต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อประชาชนและเมืองอื่น ๆ รวมทั้งการปกครองจะเป็นไปเพื่อความสงบของเมือง หริภุญชัยอย่างถาวรแน่นอน ซึ่งปัจจุบันประชาชนจังหวัดลำพูนได้ยกย่องท่านไว้ในฐานะผู้ทำประโยชน์ และเป็นต้นของการปกครองให้สงบสุขร่วมเย็น จึงได้สร้างรูปเคารพเพื่อให้ประชาชนทั่วไป สักการบูชาไว้ในลานเจ้าแม่จามเทวี อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

คำสำคัญ : อิทธิพล, ลักษณะผู้นำสตรี, อาณาจักรหริภุญชัย.

Abstract

No woman in Lan Na society would know Queen Chamthewi, an influential and political leader who governed Nakhon Hariphunchai who was regarded as having an important figure in Lanna society. Which must be admitted that over 1,400 years of history has not disappeared from Lanna society at all. The more people in the northern society. And various women's scholars have to turn to study and research about Phra Nang Chamthewi, the only powerful and influential woman in Hariphunchai's government. Including the expansion of the power base to other cities with physical identity evidence that The face is oval, the eyes are black, and the hair is long and slender. Nasik's prominent nose On the edge of his mouth was red. The Buddha image is smooth and white. While walking on a sensitive body His Majesty's steps like a swan His body smells like the scent of the royal lotus, etc. In addition, the nature of his administration will give importance to sacred things. Be a good friend to the people and other cities, as well as the administration will be for the peace of the city of Hariphunchai all together. At present, the people of Lamphun Province have praised him as a benefactor and the beginning of the government for peace and evening. Therefore, an idol was built for the general public to worship in Lan Chao Mae Chamthewi, Muang District, Lamphun Province.

Keywords: influence, characteristics of women leaders, Hariphunchai Kingdom.

บทนำ

โดยมากแล้วในกระแสการศึกษาประวัติศาสตร์มักให้ความสำคัญกับหลักฐานร่วมสมัยเป็นหลัก น้อยนักที่จะพบว่า มีการนำตำนานหรือนิทานเรื่องเล่ามาใช้วิเคราะห์ภาพสะท้อนความเชื่อทางสังคม ผู้เขียนเชื่อว่า ตำนานหรือนิทานเรื่องเล่าในล้านนาหรือแม้แต่ในดินแดนอื่น มีความสำคัญมากต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ ความคิดของผู้คนในสังคม ดังนั้นการศึกษาเรื่องสังคมและวัฒนธรรม

ล้านนาในอดีตมีความจำเป็นยิ่งที่จะต้องใช้ ข้อมูลจากคำ สัมภาษณ์ แม้บ่อยครั้งมักจะพบว่าบางเรื่อง จากคำสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นเรื่องราวปรัมปราเกินจริง ซึ่งถูกเล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน และให้ ข้อมูลต่างออกไปจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แท้จริงแล้ว นิทาน ตำนาน หรือประวัติศาสตร์บอก เล่า เป็นเรื่องราวที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือควบคุม ความคิด และกำหนดทิศทางสำนึกร่วมของผู้คนใน สังคมหรือชุมชนได้เป็นอย่างดี ประวัติศาสตร์บอกเล่าและ เรื่องเล่ามุขปาถะ จะให้ภาพสะท้อน เกี่ยวกับแนวคิดของชนชั้นล่างหรือผู้ที่ถูกปกครองที่มีต่อชนชั้นนำได้ดี แม้จะมีบุคคลในชนชั้นปกครอง เป็นตัวดำเนินเรื่องก็ตาม และในบรรดาเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ ที่แพร่หลาย ในล้านนา นับว่าเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระนางจามเทวีเป็นเรื่องเล่าที่น่าจะมีความสืบเนื่อง (สันนิษฐานว่า ประมาณสองร้อยกว่าปี) และมีพลังขับเคลื่อนความเชื่อในสังคมมากที่สุด แต่แพร่กระจายอยู่เฉพาะ เขต เชียงใหม่-ลำพูนเป็นหลัก การที่เรื่องของพระนางถูกถ่ายทอดเป็นเรื่องเล่าจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึง ปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า เรื่องเล่าเกี่ยวกับพระนางท าน้ำที่รับใช้สังคมเรื่อยมาและเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมที่มีการ ปรับตัว (เฉลิมวุฒิ ต๊ะคำมี, 2564 : 37)

บทบาทของพระนางจามเทวี ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับนครหริภุญไชย เริ่มขึ้นเมื่อตอนฤชี วาสเทพ (นักวิชาการเชื่อว่าวาสเทพเป็นนักพรตชาวอินเดีย แต่ชาวพื้นเมืองเชียงใหม่-ลำพูน เชื่อว่า เป็นชาวลัวะ) ได้สร้างเมืองแถบลำพูนปัจจุบันเสร็จ ปรากฏว่าเมืองนี้ขาดผู้นำที่ทรงทศพิธราชธรรม ฤชีวาสเทพจึงส่งทูตนำสาส์นมาปรึกษาเพื่อนฤชีที่ละโว้ นาม "สุกกทันตะ" ฤชีสุกกทันตะแนะนำว่า สมควรอัญเชิญพระนางจามเทวีไปปกครองเมืองหริภุญไชยเพราะเป็นสตรีที่เก่งกล้าทั้งศาสตร์และศิลป์ พระเจ้าจักรพรรดิราช กษัตริย์กรุงละโว้ ทรงเห็นด้วย และมีพระราชานุญาตให้พระนางจามเทวีซึ่ง กำลังตั้งครรภ์อ่อนๆ ได้ 3 เดือน เดินทางไปครองนครหริภุญไชย ในระหว่างนั้นขอให้ฤชีสุกกทันตะ ร่วมเดินทางไปด้วย ดังนั้น การเดินทางมาของพระนางจามเทวีเป็นการสร้างความรุ่งเรืองและเป็น ปีกแผ่นให้กับดินแดนทางภาคเหนือเป็นครั้งแรก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพระพุทธศาสนา พระ นางจามเทวีได้ทรงดำรงพระองค์เยี่ยง"ธรรมมิกราชา"ทรงอุปถัมภ์การพระศาสนาอย่างเข้มแข็ง มีการ สร้างวัดถวายพระภิกษุจำนวนนับพันแห่ง ทรงนำระบอบการบริหารบ้านเมืองตามอย่างวัฒนธรรม ละโว้หรือทวารวดีซึ่งสืบทอดคติจากอินเดียมาใช้ และข้อสำคัญทรงประสานชนพื้นเมืองชาติพันธุ์ต่างๆ ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบเรียบร้อยภายในอาณาจักรหริภุญไชย แม้ว่าในช่วงแรกของการ ครองราชย์จักต้องเผชิญหน้ากับความไม่พอใจของชาวลัวะเจ้าถิ่นเดิม ดังที่รู้จักกันดีในตำนานเรื่อง ขุน หลวงวิลังคะ (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2566 : ออนไลน์)

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม “พระนางจามเทวี” วีรสตรีปฐมกษัตริย์ผู้ครองนครหริภุญไชย มีปรากฏโดดเด่นอยู่ในตำนานต่างๆ ของล้านนา ที่กล่าวถึงพระนางกษัตริย์พระองค์นี้ว่าทรงเป็นสตรีที่มีพระสิริโฉมงดงาม เป็นปราชญ์ที่มีคุณธรรม แต่ขณะเดียวกันก็ทรงมีความเด็ดขาด ถึงขนาดเคยนำกองทัพทหารออกรบด้วยพระองค์เอง แล้วยังสามารถชนะข้าศึกศัตรูได้ครั้งแล้วครั้งเล่า พระองค์ทรงเป็นผู้นำที่สร้างความรุ่งเรืองให้บังเกิดบนแผ่นดินล้านนา และได้นำพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรมมาเผยแพร่ในดินแดนแถบนี้จนมีความรุ่งเรืองสืบมาจนถึงปัจจุบันนอกนี้ยังทรงเป็นต้นวงศ์กษัตริย์ หริภุญไชย ที่มีการสืบทอดครองราชย์ต่อเนื่องกันมากกว่า 600 ปี จนถือเป็นรัฐที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศสยามครั้งอดีต ซึ่งทำให้ประชาชนจังหวัดลำพูนได้จัดสร้าง *อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี* ตั้งอยู่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน บริเวณสวนสาธารณะหนองดอก ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 1 กิโลเมตร สร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์แด่พระนางจามเทวีองค์ปฐมกษัตริย์ แห่งนครหริภุญไชย พระนางเป็นปราชญ์ที่มีคุณธรรม ความสามารถและกล้าหาญ ได้นำพุทธศาสนาศิลปวัฒนธรรมมาเผยแพร่ในดินแดนแถบนี้จนมีความรุ่งเรืองสืบมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำพูน, 2566 : ออนไลน์) ดังนั้น การศึกษาอิทธิพลและลักษณะของผู้นำทางการเมืองของสตรีในยุคอาณาจักรล้านนาไทยจะสามารถรับรู้เกี่ยวกับวีรสตรีของเมืองหริภุญไชยหนึ่งเดียวที่ทรงพลังอำนาจทั้งทางปกครอง ทางพระพุทธศาสนา การต่างประเทศ และอำนาจบาบริอื่น ๆ ด้วยอัตลักษณ์ของนักปกครองอย่างทรงธรรมจนสร้างประวัติศาสตร์ให้คงอยู่กับสังคมไทยล้านนามาจนปัจจุบัน

อิทธิพลของผู้นำทางการเมืองของสตรีในยุคอาณาจักรหริภุญไชย

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองหริภุญไชยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน เป็นเรื่องราวที่ปรากฏในเอกสาร ทั้งที่เป็นจารึก ตำนานต่างๆ และพงศาวดาร เช่นตำนานมูลศาสนา , พงศาวดารเมืองหริภุญไชย และชินกาลมาลีปกรณ์ ข้อความส่วนใหญ่ของตำนานดังกล่าวข้างต้นจะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างเมืองหริภุญไชยเอาไว้ด้วย ซึ่งกล่าวไว้ว่า พระฤาษีวาสุเทพและพระสุกกทันตฤาษี เป็นผู้สร้างเมืองหริภุญไชย ซึ่งมีรูปสัณฐานคล้ายเปลือกสังข์ใหญ่ทะเลด้านยาวและด้านกว้างโดยรอบ 1,550 วา จากนั้นได้อัญเชิญพระนางจามเทวี ราชธิดาของพระเจ้ากรุงละโว้ ให้ขึ้นมาปกครองเมืองหริภุญไชย ในขณะนั้นพระนางทรงอภิเษกสมรสแล้วและทรงครรภ์ได้สามเดือน ในการเสด็จขึ้นมานครองเมืองหริภุญไชยของพระนางจามเทวีได้ทูลขอต่อพระเจ้านพรัตน์ กษัตริย์กรุงละโว้ (กรมศิลปากร, 2519 : 129) ว่า

ข้าแต่พระราชาบิดาเป็นเจ้า พระองค์มีพระประสงค์ให้ข้าน้อยไปเป็นนางพระยา เสวยราชสมบัติอยู่ในนครหนขุนเหนือน้ำโพ้นแท้ ดังนั้น ข้าน้อยขอรับพระราชทานไปตาม พระราชประสงค์ของพระบิดา ครั้งนี้ โดยความพอใจของลูกเป็นอย่างยิ่ง หาที่สุดมิได้ แต่ทว่าข้าน้อยขอพระราชทานกราบทูลขอเอาสิ่งของที่เป็นมงคลไป เพื่อประกอบกิจให้ เป็นประโยชน์ทั้งภายในและภายนอก เป็นต้นว่า (1) ข้าน้อยขอพระมหาเถระที่ทรงปฏิภาณ ประมาณ 500 องค์ (2) หมู่ปะชาวทั้งหลายที่ตั้งอยู่ในเบญจศีล 500 คน (3) บัณฑิต 500 คน (4) หมู่ช่างสลัก 500 คน (5) ช่างแก้วแหวน 500 คน (6) พ่อเลี้ยง 50 คน (7) แม่เลี้ยง 500 คน (8) หมูหม้อโหรา 500 คน (9) หมอยา 500 คน (10) ช่างเงิน 500 คน (11) ช่างทอง 500 คน (12) ช่างเหล็ก 500 คน (13) ช่างเขียน 500 คน (14) หมู่ช่างทั้งหลายต่าง ๆ 500 คน (15) พ่อเวียง (แรงงาน) ทั้งหมด 500 คน เพื่อให้สำเร็จทั้งภายในและภายนอกอย่างแท้จริง

นอกจากนี้พระนางจามเทวี ได้เป็นผู้นำเอาพุทธศาสนาขึ้นมาประดิษฐานและเผยแพร่เป็นครั้งแรกในดินแดนแห่งนี้ ดังนั้น การยอมรับและอัญเชิญพระนางจามเทวีให้ขึ้นไปครองราชสมบัติ อาจจะ เป็นเพราะว่าห้วงทางภาคเหนือขาดบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นกษัตริย์และอีกประการหนึ่งแสดงให้เห็นว่า เมืองละโว้มีความเจริญรุ่งเรืองและมีอิทธิพลทางการเมืองจนเป็นที่ยอมรับของชาวเมืองหริภุญไชย พระนางจามเทวีไม่ได้เสด็จขึ้นมาเพียงพระองค์เดียวหากแต่ได้นำคณะสงฆ์และนักปราชญ์ราชบัณฑิต ขึ้นมาด้วยจำนวนหนึ่ง ซึ่งนักวิชาการได้วิเคราะห์ว่า น่าจะมีผลในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรมขึ้นในเมืองหริภุญไชย อันมีผลให้บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว ในสมัยของพระ นางจามเทวีจัดได้ว่าเป็นระยะเวลาแห่งการสร้างบ้านแปงเมือง มีการขยายบ้านเมืองออกไปอย่าง กว้างขวาง (เชียงใหม่นิวส์, 2566 : ออนไลน์)

ปัจจุบันได้มีการสร้างอนุสาวรีย์พระนางจามเทวี ตั้งอยู่ในจังหวัดลำพูน ห่างจากศาลาว่าการ 1 กิโลเมตร พระนางจามเทวีถือว่าเป็นสตรีที่มีรูปโฉมงดงาม และมีความเฉลียวฉลาด เป็นนักปราชญ์ ปกครองเมือง และสืบสานพระพุทธศาสนาในดินแดนแถบเหนือของประเทศไทยมาจนถึงปัจจุบัน ผู้คน มักมาขอพรเรื่องโชคลาภ หน้าที่การงาน และขอพรเรื่องความรัก นอกจากการขอพรเรื่องความรักที่ อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี และอนุสรณ์สถานต่าง ๆ ยังมี “กู๋ช้าง” ที่เชื่อว่าเป็นที่ฝังร่างช้างทรง คู่บารมีพระนางจามเทวี กู๋ช้างนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลกู๋ช้าง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีรูปปั้น ปู่กำงาเขียว เชื่อว่าใครได้ลอดท้องช้างจะเป็นสิริมงคลต่อชีวิต (สำนักศิลปและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ ลำปาง, 2566 : ออนไลน์) นอกจากนี้ พระนางจามเทวียังทรงเป็นปราชญ์ที่มีคุณธรรมและเป็นนักรบที่มีความสามารถ กล่าวหาญชาญชัย อีกทั้งพระนางยังเป็นผู้นำพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม มา

เผยแพร่ในดินแดนแถบนี้จนรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี จะสร้างขึ้นมาเพื่อความเป็นสิริมงคลของชาวตำบลบ้านกลางแล้วนั้น ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปีก็จะมีพิธีบวงสรวง กราบไหว้ขอพร องค์อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี และในวันครบรอบการสวรรคตตามปฏิทินจันทรคติ ก็จะมีพิธีบวงสรวงกราบไหว้ เพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ ของปฐมกษัตริย์แห่งนครหริภุญชัย (nukkipidet, 2566 : ออนไลน์)

ที่มา : Nukkipidet. (2566). (<https://travel.trueid.net/detail/VAv4n4gjVy4k>)

สำหรับขั้นตอนการบูชาขององค์อนุสาวรีย์พระนางจามเทวีด้วยของไหว้ (กิตติ วัฒนะมหาตม์, 2566 : ออนไลน์) มีดังต่อไปนี้ :

1) เตรียมของไหว้ใส่ภาชนะ ของไหว้พระนางจามเทวีประกอบด้วยขนมไทยชนิดใดก็ได้ที่ผู้หญิงชอบกินและไม่มีเนื้อสัตว์ปน แต่ทำจากไข่ นม หรือเนยได้ 2 อย่าง ผลไม้ชนิดที่ไม่เปรี้ยว 1 อย่าง มะพร้าวอ่อนหรือมะพร้าวเผา 1 ลูก น้ำอ้อย 1 ถ้วย น้ำเปล่า 1 ถ้วย จัดรวมไว้ในถาดเดียวกัน

2) ยกवादของไหว้ขึ้นตั้งไว้บนโต๊ะ เบื้องหน้าแท่นบูชา ถวายดอกไม้ เผากายานจุดเทียน จุดธูป ๗ ดอก ตั้งนะโม ๓ จบ แล้วจึงว่าคาถาบูชาพระนางจามเทวี ดังนี้ :

“ยา เทวี จามะเทวี นามิกา อะภิรุปา อะโหลสิ ทัสสะนียา ปาสาทิกา พุทธะสาสะเน จะ อะภิปะสันนา, สา อะตีเต เมตตายะ เจวะ ธัมเมนะ จะ หะริภุญชะยะ ธาณียา รัชชัง กาเรลิ, หะริภุญชะยะ นะคะระ วาสินีปี มะหันตัง หิตะสุขัง อุปาเทสิ, อะหัง ปะสันเนนะ เจตะสาตัง วันทามิ สิริสะสา สัพพะทาฯ”

ข้าพเจ้าขอน้อมอัญเชิญ องค์พระแม่เจ้าจามเทวี ขอได้โปรดเสด็จมา ณ สถานที่บูชาแห่งนี้ เพื่อทรงรับการถวายบูชาจากข้าพเจ้าฯ

3) ปักธูป 7 ดอกในกระถางธูป จุดธูปเพิ่มตามจำนวนภาชนะที่ใส่ของไหว้ อธิษฐานถวายเครื่องสังเวย ดังนี้ :

“อิมัง สุปะพะยัญชนะนะ สัมปันนัง สาสนัง โภชะนัง อุทะกัง วะรัง จามะเทวัสสะ ปุเชมิฯ”

ข้าพเจ้าขอน้อมถวายบรรดาของไหว้ อันมีรสเลิศเหล่านี้ เป็นเทวบูชาแด่องค์พระแม่เจ้าจามเทวี ขอพระแม่เจ้าได้โปรดทรงรับเครื่องบูชาเหล่านี้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าพเจ้าฯ แล้วปฏูปลงบนอาหารภาชนะละ 1 ดอก ถ้าเป็นมะพร้าวอ่อน หรือขนมที่เป็นน้ำ ไม่ต้องปฏูป

4) อธิษฐานตามแต่ปรารถนา ซึ่งไม่ควรเป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรม หรืออธิษฐานตามคุณสมบัติของพระนางจามเทวี คือขอให้ประทานสิริมงคลในเรื่องของ :

- ความมีเสน่ห์ เมตตามหานิยม ความเป็นที่รัก การเจรจาค้าขาย โชคลาภ ความมั่งมีศรีสุข
- วาสนาบารมี ได้รับความเมตตาเกื้อหนุนอุปถัมภ์จากผู้ใหญ่ เป็นที่เคารพเชื่อถือ ยำเกรงไว้วางใจ จากผู้น้อย ก้าวหน้าในสายงานที่ทำ หรือเจริญรุ่งเรืองในกิจการที่ตนเป็นเจ้าของ
- สามารถเอาชนะศัตรู ทำลายอิทธิพลมืด ข้ามพ้นคดีความ อุปสรรคและความยากลำบาก บรรลุซึ่งผลสำเร็จในทุกสิ่งที่ตั้งใจไว้ทุกประการ
- ผลสำเร็จในการทำบุญกุศลที่เป็นโครงการใหญ่ หรือกิจการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับพระศาสนา

-ได้ครอบครองทรัพย์สิน ของมีค่าหายาก บุคลากร หรือเครื่องมือที่จะใช้ทำงานใหญ่ให้สำเร็จ
ลุล่วง

5) รोजนรูปหมตทุกดอก อธิษฐานให้พระนางจามเทวีปกปักษ์รักษาผู้บูชาและบุคคลอันเป็นที่รักตลอดไป แล้วอัญเชิญเสด็จกลับ ดังนี้ :

“เยสุปะยุตตา นะมะสาทันหา”

ข้าแต่องค์พระแม่เจ้าจามเทวี ด้วยการถวายบูชานี้ ได้สำเร็จโดยบริบูรณ์แล้ว ข้าพเจ้าขอน้อมอัญเชิญพระแม่เจ้าเสด็จกลับสู่ทิพยสถาน อันเป็นที่ประทับแห่งพระองค์ และในการบูชาครั้งต่อไป ขอได้โปรดเสด็จกลับมาอีก ขอพระบารมีอันศักดิ์สิทธิ์แห่งองค์พระนางจามเทวี จงปกปักษ์รักษาข้าพเจ้าตลอดไป ชั่วกาลนานเทอญฯ

6) ดับเทียน ลาเครื่องสังเวทด้วยคาถานี้:

“เสสัง มังคะลา ยาจามิฯ”

ข้าพเจ้าขออนุญาตลา เครื่องสังเวทบูชาเหล่านี้ อันได้น้อมถวายแด่องค์พระนางจามเทวีแล้ว และขอแบ่งไปรับประทานเป็นสิริมงคลต่อไป ขอทรงประทานเทวานุญาตด้วยเทอญฯ

เพราะฉะนั้น ในบรรดาบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับพระนางจามเทวี เช่น หนังสือ จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญชัย หนังสือตำนานมูลศาสนาและหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์หรือชินกาลมาลีนิเป็นต้น ล้วนกล่าวถึงบทบาทของพระนางว่าเป็นกษัตริย์นักปกครอง มีบทบาทในฐานะผู้มีความกตัญญูต่อบุพการี รวมทั้งการคบหากัลยาณมิตรทุกตำนานล้วนบันทึกว่า แม้พระนางจะเป็นสตรี แต่เป็นผู้มีความสามารถ สมควรได้รับการยกย่องและเป็นที่กล่าวขานมาตราบจนถึงปัจจุบันว่าเป็นผู้นำมาซึ่ง “อรุณรุ่งแห่งอารยธรรมล้านนา” (ชมรมฮักตัวเมือง, 2560) ซึ่งแม้ว่าเวลาจะผ่านล่วงเลยมานานแสนนานแต่พระนางจามเทวีวีรสตรีของอาณาจักรหริภุญชัยนครยังคงแผ่ขยายฐานของกลุ่มนักปกครองที่ต้องการเข้ามาศึกษาความเป็นมาและเป็นไปของสังคมในเชิงสังคม การเมือง ศิลปวัฒนธรรม ความเป็นสตรีและประเด็นอื่น ๆ ที่ถูกโยงไปสู่ประเด็นการศึกษาอย่างกว้างขวางมากขึ้นเรื่อยจนกลายเป็นผู้ทรงพลังและมีอิทธิพลต่อชนรุ่นหลังอย่างมากมายและประชาชนจังหวัดลำพูนมีความภาคภูมิใจอย่างยิ่งที่เคยเจริญรุ่งเรืองอย่างมีประวัติศาสตร์จวบจนปัจจุบันนั้นก็เพราะมีสตรีที่ทรงธรรม ยึดโยงกับพระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนโดยทั่วกัน ซึ่งปัจจุบันกระแสแห่งประวัติศาสตร์ยังคงได้รับการสืบต่อไป ๆ ยังลูกหลานของพระองค์ท่านในอนาคต

ลักษณะของผู้นำทางการเมืองของสตรีในยุคอาณาจักรหริภุญชัย

พระนางจามเทวีเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่ถูกสร้างให้มีความสำคัญในประวัติศาสตร์เรื่อยมา ด้วยภาพลักษณ์ความดีงามในอุดมคติตามบทบาทของผู้หญิงที่ทำเพื่อ “ชาติ” บ้านเมือง จนกระทั่งถูกสร้างให้เป็น อนุสาวรีย์และกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปในที่สุด ทำให้การตั้งคำถามต่อตัวตนของพระนางในทำนองว่า พระนาง มีตัวตนอยู่จริงหรือไม่อยู่ในสภาวะที่ค่อนข้างกดดัน แม้ว่าจะมีเรื่องเล่าที่ถือได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์กระแสรอง กล่าวถึงพระนางในทางลบและเลวร้ายอยู่แล้วหลายสำนวนก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับตัวตนและเรื่องราวของพระนางจามเทวีที่ผ่านมา มักไม่ศึกษาตัวตนและเรื่องราวของ ขุนหลวงวิลังคะซึ่งตามตำนานเป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่ร่วมสมัยกับพระนาง ด้วยเพราะอิทธิพลของตำนาน กระแสหลักที่ให้ข้อมูลว่า พระนางถูกขุนหลวงวิลังคะรุกรานบ้านเมือง แต่พระนางสามารถปกป้องบ้านเมืองให้รอดพ้นมาได้ ภาพความถูกต้องดีงามจึงถูกสถาปนาไว้กับพระนางจามเทวี ทำให้เรื่องราวและตัวตนของพระนางได้ถูกหยิบขึ้นมาขยายประวัติให้มากขึ้น (เฉลิมวุฒิ ต๊ะคำมี, 2564 : 28)

เพราะฉะนั้นในประวัติศาสตร์ ผู้หญิงที่มีบทบาทสำคัญถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์มีอยู่ไม่กี่คน ในจำนวนนี้ พระนางจามเทวี เป็นกษัตริย์ที่มีความยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่ง เป็นปทุมกษัตริย์ของนคร

หริภุญชัย ซึ่งก็คือจังหวัดลำพูนในปัจจุบัน ตามประวัติพระนางไม่ใช่สาวชาวเหนือ แต่เป็นราชิดาเจ้ากรุงละโว้ อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่อยู่ในภาคกลางสมัยนั้น เมื่อเข้าวัยสาว พระนางมีความงามที่ไม่มีสาวใดเทียบ ในตำนานบรรยายความงามของพระนางไว้ (โรม บุนนาค, 2566 : ออนไลน์) ว่า

“ดวงพระพักตร์เป็นรูปไข่ พระเนตรดำซึ่งเป็นแวววาวและตอ้งผู้ใดแล้วยังผู้หนึ่งให้งงวยไปด้วยพิษเสน่ห์ พระชนงโองเริ่ยยาวประดุคันธูขณะน้าวสาย พระนาสิกโด่งคมส่นรับกับพระพักตร์ริมพระโอษฐ์แดงระเรื่อดุจขาดป้าย พระทนต์เรียบขาวสะอาดเป็นเงางามดุจไข่มุก ขณะยุรยาตรพระวรกายอันอ่อนไหวให้ชวนพิศ เวลาก้าวพระบาทนั้นประดุจพระนางหงส์เมื่อเยื้องย่างกราย พระวรกายหอมดังกลิ่นดอกบัวหลวง หาสตรีใดเทียบมิได้”

นอกจากนี้ คุณลักษณะส่วนทางกายภาพส่วนบุคคลแล้วยังมีลักษณะการปกครองของพระนางจามเทวี เป็นบุคคลที่ได้ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่คนและสังคม โดยได้นำมาหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว นทางและถือเ็นบุคคลต้นแบบทาง พระพุทธศาสนา คือต้นแบบในฐานะอุบาสิกในพระพุทธศาสนา พระนางได้ปฏิบัติตนและส่งเสริมให้ ประชาชนได้ปฏิบัติตามหลักของหน้าที่ชาวพุทธและดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีลเบญจธรรมอย่างเคร่งครัด ต้นแบบฐานะกษัตริยาในพระพุทธศาสนา พระนางได้ใช้หลักธรรมสำคัญทาง พระพุทธศาสนา เช่น หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ หลักจักรวรรดิวัตร 12 ประการ และหลักราชสังคหวัตถุ 4 ประการ เป็นหลักธรรมในการปกครองบ้านเมืองและประชาชนให้เกิดความสุขสงบและร่มเย็น ต้นแบบฐานะมารดา ภรรยา และบุตรธิดาในพระพุทธศาสนา พระนางได้ใช้หลักทศ 6 ในการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งถือเ็นหลักปฏิบัติที่สร้างความสมดุลและความสุขในครอบครัว (พระครูอรุณชัยธัช (ธวัชชัย ธนว โส), 2562)

ดังนั้น ลักษณะของผู้นำทางการเมืองของสตรีของพระนางจามเทวีจะปรากฏอยู่สองภาพใหญ่ ๆ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพทั่วไปที่บุคคลสามารถสังเกตเห็นได้จนทำให้ผู้ครองนครที่ยิ่งใหญ่สมัยนั้นเกิดหลงใหล เช่น ขุนหลวงวิลังคะจนกลายเป็นเรื่องเป็นราวลูกหลานใหญ่โต ซึ่งลักษณะทางกายภาพดังกล่าวทำให้ประชาชนเกิดความศรัทธาและชื่นชมยินดีมาก อีกทั้งลักษณะทางการปกครองของพระนางจามเทวีที่มีความโน้มเอียงทางพระพุทธศาสนาได้นำหลักธรรมคำสอนมาใช้ในการปกครองซึ่งน่าจะเป็นจริงหากมองในเชิงผลการวิจัยหลายฉบับที่ศึกษาเกี่ยวกับสตรีว่ามักนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการปกครองทั้งอดีตและปัจจุบัน ดังนั้น ความเป็นต้นแบบของพระนางในเชิง

ประวัติศาสตร์ชาติได้ถูกจดจารึกไว้เป็นอันดับแรกของได้รับการขนานนามว่า เป็นสตรีที่ทรงพลังมากที่สุด ในประวัติศาสตร์

สรุป และข้อเสนอแนะ

บทความนี้มุ่งอธิบายและให้ความสำคัญต่อพระนางจามเทวีเป็นหลักในฐานะผู้ที่ทรงอิทธิพล และลักษณะของผู้นำทางการเมืองของสตรีในยุคอาณาจักรสุโขทัยตามตำนานและประวัติศาสตร์ ผ่านเรื่องราวเรื่องเล่าขานจนทำให้องค์ความรู้แนวรัฐศาสตร์การเมืองการปกครองเกิดขึ้นอย่างมากมาย ที่สำคัญนักวิจัย นักประวัติศาสตร์ นักการศึกษาต่าง ๆ ให้ความสนใจหยิบยกบุคคลต้นแบบของนักปกครองมาขยายฐานองค์ความรู้ไปสู่ความทันสมัยในยุคปัจจุบัน ซึ่งการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ดังกล่าวอาจต้องปรับมุมมองทั้งเชิงบวกและเชิงลบเพื่อตรวจสอบข้อมูลและหลักฐานอย่างชัดเจน แต่หากเป็นการยกย่องเชิดชูบุคคลนั้นก็สามารถกระทำในฐานะนักการศึกษาที่ไม่ส่งกระทบต่อบุคคลในประวัติศาสตร์ รวมทั้งประชาชนในปัจจุบันต่างให้กับเคารพสักการะบูชาต่อผลงานที่บุคคลนั้นได้กระทำไว้อย่างชัดเจนจนกลายเป็นรากฐานของพฤติกรรมของคนรุ่นหลังเพื่อสำนึกในคุณความดีงาม และควรค่าแก่การยกย่องตลอดไป

References

- กรมศิลปากร. (2519). *ตำนานมูลศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- กิตติ วัฒนสมหาตม์. (2566). *การบูชาพระนางจามเทวี*. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://chamadewi.blogspot.com/2016/01/blog-post_12.html [วันที่ 15 มีนาคม 2566].
- ชมรมฮักตัวเมือง. (2560). *ล้านนา-คำเมือง : นางจามเทวี*. มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 30 มิถุนายน - 6 กรกฎาคม 2560.
- เชียงใหม่นิวส์. (2566). *การปกครองเมืองสุโขทัย ในสมัย “เจ้าแม่จามเทวี”*. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://www.chiangmainews.co.th/100lanna/1327755/> [วันที่ 15 มีนาคม 2566].
- เฉลิมวุฒิ ต๊ะคำมี. (2564). จามเทวี: ตัวตนและอุดมคติ. *วารสารช่วงผญา*. 15 (1), (มกราคม - มิถุนายน) : 25-41.

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 9 เรื่อง “พุทธวิธี และวิถีครูบา กับการแก้ปัญหาวิกฤตโลก”

(The Buddhist and Kruba Methods to Solve the World Crisis) วันที่ 25 มีนาคม 2566

พระครูอริยชัยธัช (ธวัชชัย ธนว โส). (2562). บทบาทของพระนางจามเทวีในการสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดลำพูน. *พุทธศาสนคัมภีร์* (พระพุทธรูปศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เพ็ญสุภา สุขคตะ. (2566). พระนางจามเทวี ปฐมกษัตริย์ ศรีหริภุญไชย. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://article.culture.go.th/index.php/layouts-modules-positions/3-column-layout-5/263-2021-08-04-15-04-25> [วันที่ 15 มีนาคม 2566].

โรม บุนนาค. (2566). พระนางจามเทวีใช้กลยุทธ์พิชิตกษัตริย์ระมิงคนคร! เอาชนะในท่ามกลางให้ใส่ ใบพลูจิ้มระดูให้เคี้ยว!! [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://mgronline.com/online/section/detail/9650000057348> [วันที่ 15 มีนาคม 2566].

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำพูน. (2566). พระนางจามเทวี : อนุสาวรีย์วีรสตรีปฐมกษัตริย์ผู้ครองนครหริภุญไชย. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://www.museumthailand.com/th/3751/storytelling/พระนางจามเทวี/> [วันที่ 15 มีนาคม 2566].

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. (2566). พระนางจามเทวี ประวัตติและความสำเร็จเรื่องความรัก [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://www.thairath.co.th/horoscope/belief/2535816> [วันที่ 15 มีนาคม 2566].

Nukpidet. (2566). สักการะ อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี ปฐมกษัตริย์ แห่ง นครหริภุญไชย ณ เมืองลำพูน. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://travel.trueid.net/detail/VAv4n4gVy4k> [วันที่ 15 มีนาคม 2566].